

TÜRK HALKLARININ KÜLTÜREL DEĞERLERİNİN OLUŞMASINA KATKI SAĞLAYAN ATASÖZLERİNDE İLETİŞİM TEMASI

Mehmet GÖK

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
mehmetgok7898@hotmail.com

Öz

Bir milletin kültürel değerlerinin oluşmasında atasözlerinin önemli bir yeri vardır. Atasözleri, toplumun geçmişten günümüze yaşadığı olayların, yaşantı sonucunda edindiği tecrübelerin bir sonucu olarak dile getirdiği, az sözle çok şey anlattığı özlü sözlerdir. Atasözleri, aynı zamanda bir toplumun tarihi hafızasıdır. Bu çalışmada Türk halklarının kültürel değerlerinin oluşmasına katkı sağlayan atasözlerinde, iletişim konusu ele alınmıştır. Türk halklarında, insanlar arasındaki iletişimin önemini ve iletişimde dikkat edilmesi gereken hususlar ortaya konulmuştur. Bu araştırma, betimsel bir çalışma olup tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın verileri, belge tarama tekniği ile elde edilmiştir. Türk halkları arasında kullanılan iletişim konusu ile ilgili bulunan 11 atasözünün Türkçenin hangi dillerinde kullanıldığı veya kullanılmadığı tablolar halinde verilmiştir. Çalışma sonunda iletişim ile ilgili kullanılan atasözlerinin tamamına yakınının Türk halkları arasında ortak olarak kullanıldığı ve kullanılmaya devam ettiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk halkları, atasözleri, kültürel değerler, atasözlerinde iletişim.

COMMUNICATION WITHIN THE FRAMEWORKS OF PROVERBS, WHICH HAVE GREAT CONTRIBUTION TO CULTURAL VALUES OF TURKISH PEOPLE

Abstract

Proverbs play a significant role when cultural values of nations are formed. Proverbs are short sayings that comprise deep and emphatic ideas; they reflect background of a nation over distance from the past to present and are formed as a result of gained experience of one nation. They can be regarded as historical retention of a society at the same time.

This study is focused on communication reflected in proverbs, which contributed to form cultural values of Turkic people. Turkic people valued the significance of communication and its essential elements above all. This study is based on descriptive and scanning methods and the results were gained by the means of data analysis technique.

11 proverbs about communication which are widely spread among Turkic nations were determined and provided in the form of table to show how they are used or not used in Turkic languages.

It conclusion it was determined that almost all proverbs about communication and their common cultural values are still used Turkic nations.

Keywords: Turkic nations, proverbs, cultural values, proverbs about communication.

Giriş

İletişim; duygu, düşünce, bilgi yargı gibi kavramları belirli kodlar ve simgeler aracılığı ile anlamlı iletilere dönüştürerek, aralarında kültür birliği taşıdığı veya taşımadığı insanlarla veya çevrelerle paylaştığı dinamik bir süreç (Yalçın ve Şengül, 2007:750) olarak ifade edilmiştir. İletişim tüm insan ilişkilerinin temelidir. Aynı zamanda, olumlu insan ilişkileri geliştirebilmenin, daha anlamlı bir yaşam sürmenin ve sosyal hayatta başarılı olmanın bir ön koşuludur (Gürel ve Tat, 2012: 276). İnsanın yaradılışının bir sonucu olarak ortaya çıkan iletişim, insanlar tarafından sözlü veya işaret dilleri vasıtasıyla sağlanmıştır.

Konuşmaya ve düşünmeye bağlı olan iletişim, insanları; sahip olduğu düşünme yeteneği ile amaçlı olarak konuşmaya yöneltir. Konuşma yoluyla insanlar arasındaki iletişimi sağlayacak vasıta olarak da böylece, çeşitli ses ve sembollerden meydana gelen, dil ortaya çıkmıştır. Dil farklı işaret sistemlerinin oluşturduğu sistemli bir dizilim ve insanlar arasındaki anlaşmayı sağlayan doğal bir vasıta (Yalçın ve Şengül, 2007: 751).

Dil kültürün temeldir. Dil geçmişe ait kültürel değerleri günümüze taşıyan bir araçtır. Günümüzde var olan kültürel değerleri de geleceğe aktarmakta kullanılan maddi ve manevi bir köprü özelliği taşır. Dili meydana getiren ise, o dile ait söz dağarcığıdır. Bu söz dağarcığını zenginleştiren öğelerden biri de atasözleridir. Atasözleri toplumların başından geçen olayları isimlendirme veya ifade etme biçimleri kelimelere dayanır. Kelimeler de yeni anlam çeşitliliği içinde gelişip zenginleşir. Atasözü; hayata bakışımızın, değerlerimizin, geleneklerimizin, inançlarımızın söze dönüşmüş biçimleridir. (Ünal; 2012:322). Atasözleri; geniş ölçüde sosyal gerçekleri, insanların; iç ve kişisel dünyasını ortaya koyan, takdir eden, eleştiren, hüküm veren sözlerdir (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012: 87).

Atasözleri ile ilgili birçok tanıma rastlamak mümkündür. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: Atasözleri, geniş halk kitlelerinin yüzyıllar boyunca yaşadıkları deneyime dayanan düşünce ürünlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, halk tarafından benimsenen, kimin tarafından söylendiği belli olmayan, kişiler arasında sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktarılacak günümüze kadar ulaşan; insanlara, topluma yol gösteren, az kelime ile çok şey anlatan kültür unsurlarıdır (Yaşar, 2007: 146). Türk Dil Kurumu ise atasözünü: “Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikteki; söz deme, mesel, sav ve darb-ı mesel” olarak ifade edilmiştir (www.tdk.gov.tr). Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde (1977) atasözünün tanımı, “İnsanların uzun gözlem ve tecrübeler sonunda vardıkları yargıları hikmetli düşünce, öğüt ve örneklemeler yolu ile veren; birçoğu mecazî anlam taşıyan; yüzyılların oluşturduğu biçimle kalıplaşmış bulunan; daha çok sözlü gelenek

“içinde kuşaktan kuşağa geçerek yaşayan; anonim nitelikte özlü sözlere atasözü denir.” şeklinde ifade edilmiştir (Aktaran: Ünal, 2012: 320). Türk Dünyası Gramer Terimleri Kılavuzu’nda Türk halkları arasında konuşulan Türkçenin farklı şivelerinde atasözleri şu şekilde ifade edilmektedir. Azerbaycan Türkçesi’nde “Atalar Sözü”, Türkmen Türkçesi’nde “Atalar Sözi” veya “Nakil”, Özbek Türkçesi’nde “Maqal”, Kazak Türkçesi’nde “Makal”, Kırgız Türkçesi’nde “Makal” (www.tdk.gov.tr).

Ömer Asım Aksoy (1993), atasözlerini biçim ve anlam özelliklerine göre sıralamıştır. Atasözlerinin biçim özelliklerini; kalıplaşmış sözler olması, kısa ve özlü sözler olması ve genellikle bir veya iki kelimedenden oluşması şeklinde ifade etmiştir. Anlam özelliklerini ise; sosyal ve doğa olaylarının nasıl meydana geldiğini anlatan atasözleri, doğrudan doğruya ahlâk dersi ve öğüt veren atasözleri; birtakım gerçekler, felsefeler ve bilgece düşünceler bildiren atasözleri ve töreleri, gelenekleri ve halkın inanışlarını anlatan atasözleri olarak ifade etmiştir.

Atasözleri, milli karakter ve geleneklerin bilgisini barındıran ve insanların içinde yer aldığı toplumun başat tavır ve tutumlarını, değer yargılarını ve kültürel örüntülerini yansıtan folklor öğeleridir (Bekiroğlu, 2014: 81). Atasözleri; kültür, dil ve iletişim olgularının buluştuğu ortak noktalardan biridir. Birer dil ürünü olan atasözleri aracılığıyla, kültürel bilgi ve deneyimlerin aktarımı gerçekleşir (Bekiroğlu, 2014: 82).

Toplumun kültürünün manevi unsurlarından olan atasözleri, toplumun felsefesini yansıtan özlü sözler olarak hem anlatıma zenginlik katması hem de kültürel mirasın geçmişten günümüze taşınması bakımından vazgeçilmez bir yere sahiptir (Ünal, 2012: 324). Kültür varlıkları; insanlığın ve insanlığın yarattığı uygarlığın hafızası, bilgi arşivleri olarak nitelendirilmektedir. Kültürel değerler gelecek kuşaklara aktarılmadığında “Kültür” olma özelliğini yitirebilir (Çengelci, 2012; 86). Türk halk kültürü birçok değişime rağmen hâlâ özgünlüğünü ve zenginliğini korumaktadır. Bu niteliklerin sürdürülebilmesi yeni nesillere kültürel mirasın aktarılmasındaki başarıya bağlıdır (Çetin ve Gürgil, 2013: 74-75).

Bir milletin kültürel dokusunun oluşumuna katkı sağlayan en önemli öğelerden biri olan atasözleri, dünya üzerindeki her dilde mevcuttur. Türk Dünyası’na ait ilk yazılı eser olan Orhun Abideleri’nden başlayarak birçok tarihçi, dilci, derlemeci, her dönemde çevrelerinde kullanılan atasözlerini kayıt altına alarak, gelecek kuşaklara aktarmak istemiştir. Atasözleri konusunda Türk Dünyası’nın en zengin kaynağı XI. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmud ‘un kaleme aldığı “Divan-ü Lügat’it Türk” adlı eserdir (Avcı, 2014: 204).

Halk kültürü bir toplumun kültürel varlığının önemli bir boyutunu oluşturur. Halk kültürü belirli bir çevre içinde oluşur ve varlığını sürdürür. Ortak tarihi geçmişleri ve kültürel özellikleri bulunan toplulukların ürünü olan halk kültürü, toplumlarda ortak bir düşünce

birliğin oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir. Halk kültürü maddi ve manevi öğeleri birlikte içerir. Bir toplumun halk kültürünü; gelenekler, görenekler, töreler, anonim halk edebiyatının sözlü ürünleri olan; seyirlik oyunlar, törenler, mitler, atasözleri, destanlar vb. ürünler oluşturur (Çeçen ve Berk, 2014:14). Toplumların yaşam birikimlerini yansıtan kültürün, temel özellik ve ilkeleri; “öğrenilir olma”, “tarihi ve sürekli olma”, “toplumsal olma”, “ideal ya da idealleştirilmiş kurallar sistemi olma”, “değişme ve bütünleştirici olma” olarak sıralanmaktadır (Çengelci, 2012: 186).

Kültürel değerlerin yok olmaya yüz tuttuğu günümüzde, binlerce yılın birikimi ve ürünü olan kültürel mirasın, eğitimin her türünde (örgün ve yaygın) kültürel değerlerin öğretimine titizlikle yer verilmesi önemlidir (Çeçen ve Berk, 2014: 14). Geçmişten devraldığımız bu kültürel mirasın gelecek nesillere başarılı bir şekilde aktarılması, çocukların ve gençlerin; toplumsal kuralları benimsemesi ve güçlü bir toplum yapısının oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı, anaokulundan başlayarak eğitimin her aşamasında başarılı bir kültür aktarımını sağlamak ve toplumsal bütünlüğü korumak için kültürel değerlerin öğretimine ağırlık vermektedir. Kültürel değerlerin öğretiminde de geçmişte halk eğitiminin en önemli kaynaklarından olan atasözlerinden yararlanılmaktadır. İlköğretim 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan "İletişim ve İnsan İlişkileri" ünitesinde halk kültürünün öğeleri olan atasözlerini görmekteyiz. Bu ünite; insanların birbirleriyle nasıl iletişim kurduklarını, insanlar arasında ortaya çıkan problemleri hangi yolla çözmeleri gerektiğini öğrencilere anlatmak için “İnsanlar konuşa konuşa anlaşır, (hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşır)” atasözü kullanılmıştır. Yakın çevremizde aynı ortamı paylaştığımız kişilerle iletişim kurarken kullanacağımız kelimeleri özenle seçmemiz gerektiğini, iletişimde karşıımızdaki kişilere saygılı ve nazik bir dille düşüncelerimizi ve isteklerimizi ifade etmenin önemini vurgulamak için “Tatlı Dil Yılanı Deliğinden Çıkarır” atasözü kullanılmıştır. İnsanlar arasındaki iletişimde dikkat edilmesi gereken iletişim kurallarını anlatmak için de “Öfkeyle Kalkan Zararla Oturur” atasözünden faydalanılmıştır. Ayrıca; ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan "Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir." Sosyal Bilgiler dersinin genel amacı, kültür aktarımında bu dersin önemini kanıtlar niteliktedir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında kültür konusu, içeriğin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Programda kültürle ilgili kazanımlar bulunmaktadır. Öğretim programına göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında da kültür konusuna programın kazanımları doğrultusunda yer verildiği görülmektedir (Ünal, 2013: 616). Bunlara ek olarak; Ünal, yaptığı çalışmada sosyal

bilgiler dersinde her temanın işlenişinde halk kültürünün öğelerinin daha yoğun olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir.

Atasözlerinin bir kısmı savunduğu düşünce bakımından bütün insanlığın benimsediği ve kabul ettiği evrensel değerleri yansıtır. Tarih boyunca; değişik iklim ve coğrafyalarda, farklı dini çevrelerde yaşayan Türk halklarının, atasözleri türünde çok sayıda ürünler verdiği ve yüzyıllar boyunca bu atasözlerinin küçük değişikliklerle kullanılageldiği bilinmektedir (Yaşar, 2007: 147).

Türkler tarih sahnesinde 16 devlet kurmuş, sınırları Çin'den başlayarak Kuzey Afrika'ya, Arap yarımadasından Avrupa'ya geniş bir alana yayılmış ve bu topraklarda yüzyıllarca hüküm sürmüş ve sonsuza kadarda hüküm sürdürecektir. Türk halklarının, dünya üzerinde geniş bir coğrafyada yayılmaları, farklı devletler halinde varlıklarını sürdürmeleri nedeniyle kültürel anlamda farklılıkların oluşması kadar doğal bir şey yoktur. Kaldı ki aynı ülke içinde, aynı dili konuşan insanlar arasında bile bölgeden bölgeye farklılıklar görülebilmektedir. Günümüzde dünya üzerinde yer alan Türk devletleri uzun yıllar birbirinden kopuk yaşamış ve hiçbir kültürel münasebet kurmalarına izin verilmemiştir. Bunun yanında, başka ülkeler içinde varlıklarını ve kültürel kimliklerini sürdüren Türk toplulukları ile kültürel bağları güçlendirmek için çalışma yapmak hem daha zordur hem de uzun yıllar ihmal edilmiştir. Türkiye ile gerek bağımsız devletler olarak varlıklarını sürdüren Türk halkları ile gerekse başka devletlere bağlı olarak yaşayan ve Türk kimliğini muhafaza eden topluluklar ile kültürel anlamda ilişkilerin güçlendirilmesi yakın zamanda gerçekleşmeye başlamıştır. Yaşanılan tarihsel süreçlerden sonra Türk halkları arasında var olan ortak kültürel değerlerin ortaya çıkartılmaya çalışılması olumlu gelişmelerdir. Ortaya çıkarılan bu ortak değerlerin; Türk halklarının geneline yayılması, Türk halkları arasında ortak bir düşünce birliğinin oluşması, oluşan bu düşünce birliğinin; politik, ekonomik, sosyal vb. ilişkilerde eşit ortaklık temelinde yeni birlikteliklere vesile olması, Türk halklarının güçlü bir şekilde geleceğe bakmalarını sağlayacaktır.

Bu çalışma da günümüzde varlığını sürdüren Türk halklarının kullandıkları Türkçenin farklı lehçelerinde, insanlar arasındaki iletişimin önemini vurgulayan atasözlerinin ortak olarak kullanımını ortaya koymaktır. Bu sayede Türk halklarının, geçmişte aynı ortak kültürel değerleri paylaştığını ve günümüze kadar bu ortak kültürel değerlerini muhafaza ettiğini göstererek, Türk halkları arasında ortak tarih ve kültür bilincinin oluşmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ve Türkçenin diğer lehçelerinde, insanlar arasındaki iletişimin önemini dile getiren atasözlerinin var olup olmadığını ortaya koymaktır. Ortak olarak kullanılan atasözlerinin anlam ve cümle yapıları bakımından benzer ve farklı yönlerini dile getirmektir. Bu amaçlar doğrultusunda Türk halklarının kullandığı diller ile şekillenen ortak kültürel değerlerin tanıtılması, Türk halkları arasında ortak kültür ve dil bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada; tarama modeli kullanılmıştır. Bu çalışma betimsel bir çalışmadır. Çalışmada kullanılan atasözleri, Özkul Çobanoğlu'nun "Türk Dünyası Ortak Atasözleri" kitabından alınmıştır. Çalışmada yararlanılan diğer veriler, araştırmanın amacına yönelik olarak yayınlanmış; makale, kitap, tez vb. bilimsel kaynaklardan belge tarama tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Türk halklarının; geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, bu alanda yapılan ortak kültürel değerleri yansıtan bütüncül bir çalışmanın sayıca sınırlı olması veya farklı dillerde yayınlanmış olmasından dolayı, konu derinlemesine ele alınamamıştır. Çalışmada insan ilişkilerinde iletişimin önemini anlatan atasözlerinden on biri ele alınmıştır. Türkiye Türkçesi ve Türkçenin farklı şivelerinde kullanılan atasözlerinin ortak olarak kullanılıp kullanılmadığını göstermek için tablolaştırılmış ve bu atasözleri anlam ve söz dizimi bakımından incelenmiştir.

Bulgular Ve Yorum

Bu bölümde, Türkiye Türkçesi ve Türkçenin diğer şivelerinde kullanılan insanlar arasındaki iletişimin önemini, dikkat edilmesi gereken hususlarda; uyarıcı, öğüt veren atasözlerinden bazıları incelenmiştir. Çobanoğlu'nun "Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü" kitabında dünya üzerinde Türkçenin 38 farklı şivesine yer verilmiştir. Bu bölümde Türkçenin farklı şivelerinde kullanılan ortak atasözlerinden 11 tanesine yer verilmiştir. Tablolar, Türkiye Türkçesindeki kullanılan atasözlerinin diğer şivelerdeki karşılıkları verilerek oluşturulmuş ve alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir.

Tablo 1. "İnsanlar Konuşa Konuşa, Hayvanlar Koklaşa Koklaşa Anlaşır"

Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Afgan Türkçesi	Adamoğlu soraşa soraşa, hayvan ısgaşa ısgaşa.
Altay Türkçesi	At kisteşe tanıjar; kiji ermekteşe biljer.

Altınordu Türkçesi	Adam söylep, at kişnep tanışır. / Adam sözlöşür, hayvan yalaşur.
Azeri Türkçesi (Kuzey)	İnsan danışa danışa, heyvan iyneşe iyneşe.
Azeri Türkçesi (Güney)	Heyvan igleşe igleşe, insan dilleşe dilleşe.
Balkan Türkçesi	İnsan konuşa konuşa, hayvan kokuşa kokuşa.
Başkurt Türkçesi	Kişi höykeşip tanışır, mal kişinlep tabışır. / At kişneşip, kişi hōyleşep tanışır.
Bulgar Türkçesi	Hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa (anlaşır).
Çağatay Türkçesi	Adam sözleşir, heyvan yalaşır.
Deliorman Türkçesi	İsan konuşa konuşa, ayvan koklaşa koklaşa.
Dobruca Türkçesi	Ayvanlar koklaşıp, insanlar körişip anlaşır.
Gagauz Türkçesi	İnsan konuşa konuşa, hayvan koklaşa koklaşa.
Hakas Türkçesi	At kisteşip tanışa, kizi çoohtazıp.
Karaçay Türkçesi	At kişnep tanışır, adam söyleşip tanışır.
Karakalpak Türkçesi	At kişneşip tabısar, adam söylesip tabısar.
Kaşkay Türkçesi	Adam sözleşer, heyvan yalaşar.
Kazak Türkçesi	Adam caksısın lebizinen bilemiz, at cakşısın semizinden bilemiz.
Kıbrıs Türkçesi	İnsanlar gonuşa gonuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa anlaşır.
Kırgız Türkçesi	At kişneşip tabışat, adam süylüp tabışat.
Kırım Türkçesi	Atlar kişneşip tanışır, adam söyleşip.
Kerkük Türkçesi	Hayvan koklaşa koklaşa, beynadan yahlaşa yahlaşa tanışı.
Kumuk Türkçesi	Adam söyleşir, hayvan yalaşır.
Nogay Türkçesi	Adem söyleşip, yıldı kisineşip tanışar.
Oğuz Türkçesi	Heyvan yıylaşurag, adam soruşurag.
Osmanlı Türkçesi	Hayvan koklaşa koklaşa, insan konuşa konuşa.
Özbek Türkçesi	Adam sözleşib tanışar, hayvan hidleşib.
Tatar Türkçesi	At kişneşip, adem söyleşip tanışa.
Tuva Türkçesi	Mal kişneşip tanıjar, kişi çugalaalajıp tanıjar.
Türkmen Türkçesi	Hayvan ısgaşa ısgaşa, adam soraşa soraşa.
Uygur Türkçesi	At kişnişip tepişar, adem sözleşip yanuşar.

“İnsanlar konuşa konuşa, hayvanlar koklaşa koklaşa (anlaşır)” atasözü, gerçek anlamda, insanların ve hayvanların anlaşma şekillerinin nasıl gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu atasözü ile asıl anlatılmak istenen olgu ise insanların sorunlarını konuşarak çözmesi gerektiği, güç kullanarak, karşımızdaki kişilere şiddet uygulayarak bir sonuç alınamayacağını

anlatmak için söylenen bir atasözüdür. Şiveler arasında söz dizimi bakımından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Bu atasözü; gerek okullarda çocuk eğitiminde gerekse gençler ve yetişkinlere öğüt vermek amacıyla kullanılan çok değerli bir atasözüdür. Bu atasözü 31 farklı şivede geçmişten günümüze varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Atasözlerinin içerdiği anlam hepsinde ortaktır.

Tablo 2. İki Dinle Bir Söyle Atasözünün Kullanım Şekli

Siveler	Atasözleri
Afgan Türkçesi	Köp dinlap, az gürle.
Ahıska Türkçesi	Söz bir kulah iki.
Altay Türkçesi	Eki tınla bir ayt./ Eki tüşünüp bir ayt.
Azerice (Kuzey)	Dil bir, kulak iki. Bir söyle iki dinle
Balkan Türkçesi	İki dinle bir söle.
Deliorman Türkçesi	İki dinle, bir söle.
Dobruca Türkçesi	Eki tüşün, bir konuş.
Gagauz Türkçesi	İki sesle bir söyle.
Hakas Türkçesi	Köp tınla, az sölep çör.
Karaçay Türkçesi	Asıl kişi az söleşir, köb tıngılar. / Az ayt, köb bil.
Karakalpak Türkçesi	Eki Tınla bir söyle, az söyle köp tınla. / Köp sözdin azı jaksı.
Karay-Kırımçak Türkçesi	Eki kulak bir avuz, çok eşit da az sözle.
Kaşgay Türkçesi	Bir de, iki eşit. / Allah bir vermiş, iki kulak.
Kazakça	Köp tında, az söyle.
Kerkük Türkçesi	Az konuş, çok dinle. / iki dinle bir seleş.
Kıbrıs Türkçesi	Az söyle çok dinle.
Kırım Türkçesi	Eki kulakka bir avuz, eki tınla bir ayt. / Az ayt, köp dinle
Kırgızca	Ooz biröö, kulak eköö, bir süylösö on tı-şa.
Kumuk Türkçesi	Avuz bir kulak eki, bir söyle eki eşit.
Özbekçe	Az söyle köp tınla. Ogiz bir kulak ikki, bir sözlep, tınla kirk iki.
Tatar Türkçesi	Az söyle, köp tınla.
Türkmence	İki dinle bir sözle. Az geple köp dinle.
Oğuz Türkçesi	Az söyle, uz söyle./ Bir söz için evvel iki fikir gerek.
Osmanlı Türkçesi	İki dinle bir söyle.
Uygur Türkçesi	Bir gep kilin, ikki anlan.

“İki dinle, bir söyle” atasözü, insan ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurabilmek için dinlemenin konuşmaktan daha önemli olduğunu ifade etmektedir. Bu atasözü Türkçenin 26

şivesinde varlığını korumuştur. Anlatılmak istenen olgu aynı anlama gelecek şekilde yerel olarak kullanılan farklı kelimelerle ifade edilmiştir. Söz dizimi anlamında çok büyük bir fark bulunmamaktadır. Eğitim-öğretimde öğrenmenin yaklaşık % 30'unun dinleyerek gerçekleştiği düşünüldüğünde, bu atasözünün eğitim boyutunda ne kadar önemli bir mesaj içerdiği anlaşılacaktır. Diğer dillerde de “dinle ve konuş” kelimelerinin yeri değişmiş olsa da içerdiği anlam aynı olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3. "Atın İyisi Dizinden, Yiğidin Yahşısı (iyisi) Sözünden Belli Olur" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Altay Türkçesi	Adam sözünden belli olur.
Bulgar Türkçesi	Atın iyisi dizinden yiğidin iyisi sözünden belli olur.
Kazak Türkçesi	Adam caksısın lebizinen bilemiz, at caksısın semizinden bilemiz
Kerkük Türkçesi	Atın yahşısı tizinden, igitni yahşısı sözünden belgili olur.
Kırgız Türkçesi	Adamdı sözünön taaniyt.
Nogay Türkçesi	Börü bolsan kök bol, er bolsan aykanına berk bol.
Özbek Türkçesi	Otnin yahşisi tiziden malum, odamnin yahşisi söziden
Uygur Türkçesi	Er kişinin özüne emes, sözige

“Atın iyisi dizinden, yiğidin iyisi sözünden belli olur” atasözü, insanların toplum içinde iletişim kurarken dili kullanma biçimlerinin ne kadar önemli olduğunu veya insanların söz verdiklerinde, sözünü tutmalarının toplum nazarında ne kadar erdemli bir davranış olduğunu dile getirmektedir. “Kişinin iyisi sözünden belli olur” ifadesi ile aynı zamanda insanlarla ilgili kişilik analizinin yapıldığını ortaya koymaktadır. Bu atasözünde bir binek hayvanı ve savaşta kullanılan bir hayvan olan atın kullanılması Türk halkları için ortak bir değer olduğunu göstermektedir. Bu atasözü 9 şivede varlığını sürdürmektedir. Altay, Kırgız ve Uygur şivelerinde insanları tanımanın konuşmasıyla veya verdiği sözü tutmasıyla belli olacağını ifade eden bölüm kullanılmıştır. Diğer şivelerde ise, atın iyisi ve insanın iyisinin nasıl tanınması gerektiği karşılaştırmalı olarak anlatılmıştır. Netice itibariyle atasözlerinin içerdiği anlam ortaktır ve ifade edilirken kullanılan biçimsel özellikler benzerdir.

Tablo 4. "İyi Söz Can Azığı, Kötü Söz Baş Kazığı" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Başkurt Türkçesi	Yahşı hüz yen azığı, yaman hüz baş kazığı.
Karakalpak Türkçesi	Cakşı sözge can semiredi, caman sözge can sekiredi.
Kırgız Türkçesi	Çakşı kep can azığı, caman kep can kazığı.
Kırım Türkçesi	Yahşı söz can- azığı, yaman söz baş-kazığı.

Nogay Türkçesi	Yaman söz bas kazığı, yahşı söz yan azığı.
Osmanlı Türkçesi	Tatlı söz can azığı, acı söz baş kazığı.
Özbek Türkçesi	Yahşı söz jon azığı, yaman söz boş kazığı.
Tatar Türkçesi	Yahşı süz can azığı, naçar süz baş kazığı.
Türkmen Türkçesi	Şirin söz can azığı.

Türkiye Türkçesi'nde "İyi söz can azığı, kötü söz baş kazığı." atasözüyle kişiler arası iletişimde kullanacağımız kelimeleri seçerken özen gösterilmesinin önemi vurgulanmaktadır. İnsanlar iletişim kurdukları kişilere karşı; kırıcı olmayan, hakaret içermeyen, latif sözler kullandığında muhatabı da o kişinin ruhunu okşayacak şekilde güzel ifadeler kullanacağını anlatmaktadır. Aksi durumda ise kişinin muhatabına karşı kullandığı sözler ona zarar vereceğini dile getirmektedir. Türkmen Türkçesinde sadece "iyi sözün önemi" nin vurgulandığı bölümün kullanıldığı görülmektedir. Diğer şivelerde kelimelerin yerleri değişik olsa da içerdiği anlam ortaktır. Bu atasözü 10 şivede ortak olarak kullanımını sürdürmektedir.

Tablo 5. "İstediyini Söyleyen İstemediğini İşitir" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Altınordu Türkçesi	İstegenin söylegen, istemegenin esitir.
Azeri Türkçesi (Kuzey)	İstediyn söyleyen, istemediyn eşider.
Dobruca Türkçesi	İstegenin aytkan, istemegenin eşitken.
Osmanlı Türkçesi	İstediyini söyleyen istemediyini işitir.
Türkmen Türkçesi	İslenini aydan islemediğini eşiter.

"İstediyini söyleyen istemediyini işitir." atasözü insanların iletişim kurarken kullanacağı sözlere dikkat etmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkçenin 6 şivesinde ortak kullanıma sahip olan atasözünün hem söz dizimi hem de anlam bakımından kullanımları ortaktır.

Tablo 6. "Kötü Söz Sahibine Aittir" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Ahıska Türkçesi	Köti söz sahabınıdür.
Altınordu Türkçesi	Kem söz kem akça iyesin tabar.
Azeri Türkçesi (Kuzey)	Pis söz eyesine kayıdar. Esilsiz söz sahibine üz karası getirer.
Balkan Türkçesi	Fena süz cezer cenek kendi başına konar.
Karaçay Türkçesi	Aman/Orunsuz söz iyesine kaytır.
Kıbrıs Türkçesi	Kem söz sahibine.
Osmanlı Türkçesi	Kem söz kalp akça sahibinindir.

Türkmence Söz aydanı tapar, mal iyesin. Erbet gep eyesinden tiz yeter.

Uygur Türkçesi Yaman söz egisiye yanar.

“Kötü söz sahibine aittir.” atasözü, insan iletişimde kullanılan sözlerin, sözü söyleyen kişinin, kişilik yapısında var olan özelliklerini yansıttığını belirtmektedir. Eğer bir kişi; küfür ve hakaret içeren bir söz sarf ettiğinde, söylediği sözlerle kendisinin değerini düşürdüğünü veya kendisinde bulunan özellikleri anlattığını ifade etmektedir. Türkçenin 10 şivesinde varlığını sürdürmektedir. Atasözlerinin içerdiği anlam ortaktır. Söz dizimi büyük oranda benzerlik göstermektedir. Bu atasözü, arkadaşlarına; küfür ve hakaret etmeyi alışkan haline getiren insanları, bu alışkanlıklarından vazgeçirmek için kullanılan anlamlı bir atasözüdür. Türkiye Türkçesi, Azerice ve Türkmencede ortak kullanım söz konusudur.

Tablo 7. "İnsan Sözünden Öküz Boynuzundan Tutulur" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Ahıska Türkçesi	Öküzi buynuzundan, insanı sözünden tutarlar.
Altınordu Türkçesi	Adam tilinden, hayvan müyüzünden.
Azərbaycan Türkçesi(Kuzey)	Adam dil ile heyvan buynuzu ile.
Balkan Türkçesi	İnsan süzünden, hayvan yularından bağlanır.
Bulgar Türkçesi	İnsan süzünden, hayvan yularından tutulur.
Dobruca Türkçesi	İnsan sözünden, ögiz müzizinden tutulur.
Oğuz Türkçesi	Heyvanı yularından, eri igrarından.
Osmanlı Türkçesi	İnsan ikrarından, hayvan yularından.
Karaçay Türkçesi	Ögüzünü müyüzünden tutadıla, adamı sözünden tutadıla.
Karakalpak Türkçesi	Mal şakınan, adam tilinen.
Kaşkay Türkçesi	Adamı sözünden tanırlar.
Kazak Türkçesi	Adam sözünün jazadı, sıyr müyzinen jazadı.
Kerkük Türkçesi	Hayvan ayağınan, insan dilinen asılı.
Kırım Türkçesi	Ayvan boynuzundan tutulur, insan sözünden.
Kırgız Türkçesi	Adam sözünün sına, uy müyüzünün sına.
Tatar Türkçesi	Edem tilinden tabar, heyvan mögizinden tabar.
Türkmen Türkçesi	Adam dilinden tapar, hayvan pelinden.
Uygur Türkçesi	Bukini müngizinden, ademni sözünün tutidu.

“İnsan sözünden öküz boynuzundan tutulur.” Atasözü “Atın iyisi dizinden, yiğidin iyisi sözünden belli olur” atasözünün içerdiği anlam aynıdır. İnsanlar arasında iletişim

kurulurken kullanılan sözlerinin veya birisine verilen sözün tutulmasının ne kadar önemli olduğu farklı bir şekilde ifade edilerek kullanılmıştır. Bu atasözünde de Türk halkı için tarımda önemli bir yere sahip olan “öküz” ün fiziksel özelliklerinden yararlanılmıştır. Bir insanı değerlendirirken kullanılan ölçütün, insanların duygu ve düşüncelerini ifade ederken kullandığı sözler olduğu anlatılmaktadır. Bu atasözü de 19 şivede kullanılmaya devam etmektedir. Atasözlerinin içerdikleri anlam ortaktır. Kaşkay şivesinde karşılaştırmada kullanılan hayvan ögesine yer verilmemiştir. Atasözünün söz diziminde farklılıklar olsa da içerdikleri anlam ortaktır.

Tablo 8. "Önce Düşün Sonra Söyle" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Afganistan Türkçesi	Oynop sülesön de oylop süyle.
Altınordu Türkçesi	Tüsünmeden söyleme.
Azeri Türkçesi (Kuzey)	Evvel düşün sonra danış.
Azeri Türkçesi (Güney)	Evvel düşün sonra söyle.
Balkan Türkçesi	Önce konuş, sonra danış.
Dobruca Türkçesi	Oylamay kanışkan, avırmay öler.
Karaçay Türkçesi	Algın sağış et da, altırığı alay ayt.
Karay-Kırımçak Türkçesi	Bir işin ileençe düşünip işler.
Kazakça	Algaş oyla, keyin söyle./ Oyla keyin söyle.
Kırım Türkçesi	Lafını tüşünip ayt.
Nogay Türkçesi	Algın oyllamagannın artı karana.
Osmanlı Türkçesi	Evvel düşün, sonra söyle.
Özbekçe	Avval oyla, keyin söyle.
Türkmence	Oval oyla, sonra söyle.
Uygur Türkçesi	Avval oyla, andin sözle.

“Önce düşün, sonra söyle” atasözü Türk halkları arasında, duygu ve düşünceleri ifade ederken; düşünmenin ve ifade edeceğimiz şeylerin ne anlama geleceğini, karşımızdaki kişiyi üzüp üzmeceğinin hesaba kattıktan sonra söylenmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu atasözü Türkçenin 16 şivesinde ortak olarak kullanımı sürdürmektedir.

Tablo 9. "Söylenen Söz Atılan Ok" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Afgan Türkçesi	Atılan ok daştan gaytmaz.
Ahıska Türkçesi	Deyilen söz geri gelmez.

Altay Türkçesi	Aytkan sös-atkan ok.
Azeri Türkçesi (Güney)	Çıkan söz geri dönmez.
Balkan Türkçesi	Sülenen bir süz, atılan bir ok cibidir, tutulmas.
Başkurt Türkçesi	Aytkan hüiz, aktan ok.
Batı Trakya Türkçesi	Söz ağızdan bir kere çıkar.
Bulgar Türkçesi	Atılan ok geri dönmez.
Çağatay Türkçesi	Aytkan sözni içkerü yutmak bolmas.
Deliorman Türkçesi	Laf azdan bi kere çıkâ.
Dobruca Türkçesi	Aytkan söz, aktan ok.
Gagauz Türkçesi	Söz azından bir kez çıkar.
Hakas Türkçesi	Sös uh ashas, atılza aylanmaz.
Karaçay Türkçesi	Aytilgan söz, atılğan ok.
Karakalpak Türkçesi	Aytkan söz, atılğan ok.
Karay-Kırımçak Türkçesi	Aytilgan söz atılğan ok, aşkan tirlük kaytmas.
Kaşkay Türkçesi	Atılan taş gelmez. / Gep ağızdan çıhanda geri gelmez.
Kazakça	Aytilğan söz, atılğan ok.
Kıbrıs Türkçesi	Bi laf bir kere söylenir. / Ok yaydan çıgdı.
Kırgız Türkçesi	Aytilgan söz atılğan ok, eköo birdey kayrılıbayt.
Kumuk Türkçesi	Aytilğan söz, atılğan ok.
Nogay Türkçesi	Aytilgan söz, atılğan ok.
Oğuz Türkçesi	Söz ogdur ağız yayında, og atılsa, geri dönmek ne imkan.
Osmanlı Türkçesi	Söylenen söz, atılan ok. / Atılan ok geri gelmez.
Özbekçe	Aytilgan söz atılğan ok.
Tatar Türkçesi	Aytkan süz, aktan uk.
Tuva Türkçesi	Sögleen sös, kertken ıyaş.
Türkmençe	Aydılan söz atılan ok.
Urumlu Türkçesi	Avuzdan şıhtı-torgay t'ibik t'etiy.
Uygur Türkçesi	Eytkan söz aktan ok.

“Söylenen söz atılan ok” atasözü Türk halklarında en çok ortak kullanıma sahip olan atasözlerinden biridir. Türkçenin 31 şivesinde kullanımını mevcuttur. Bazı şivelere söz diziminde farklılıklar olsa da kullanılan atasözlerindeki anlam ortaktır. Bu atasözü de düşünmeden söylenen sözlerin telafisinin mümkün olmayacağını anlatmaktadır. Atılan ok geri gelmeği gibi istemeden söylenen sözlerin geri alınamayacağını anlatan özlü bir sözdür.

Tablo 10. "Söz Gümüşse Sükut Altındır" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Azeri Türkçesi (Kuzey)	Danışmak gümüş olsa, danışmamak gızıldır.
Balkan Türkçesi	Söz gümüş ise sükut altındır.
Başkurt Türkçesi	Aytkan huzin kömös bulha, tik toravan altın.
Bulgar Türkçesi	Söz gümüş ise sükut altındır.
Deliorman Türkçesi	Konuşmak gümüşse sükut altındır.
Gagauz Türkçesi	Söz gümüşse susmak altındır.
Hakas Türkçesi	Sös kümüs, çe hıyga söz altın poladır.
Karaçay Türkçesi	Söz kümüş, süknet altın.
Kaşkay Türkçesi	Sakit olan sagın olur.
Kazak Türkçesi	Az söz altın, köp söz kümis.
Kıbrıs Türkçesi	Söz kümüşe sükut altındır.
Kırgız Türkçesi	Köp söz kömir, az söz altın.
Kıpçak Türkçesi	Sükut yahşırak söylemekten.
Kumuk Türkçesi	Söylemek gümüş bulsa, söylemey turmak altın.
Nogay Türkçesi	Az söz altın, köp söz kümis.
Osmanlı Türkçesi	Söz gümüş ise sükut altındır.
Özbek Türkçesi	Gapni kam sözla, işini köp közla.
Tatar Türkçesi	Sözün kömiş bulsa, tik toruvın altın
Türkmen Türkçesi	Geplemezlik altın, altın sözünü yaşırma.
Uygur Türkçesi	Köp söz kümüş bolsa, az söz altun.

“Söz gümüşse sükût altındır.” Atasözü de iletişimde konuşmaktan çok dinlemenin önemini anlatmak için kullanılmaktadır. “İki dinle bir söyle” ve “Az söyle, çok dinle” atasözleri ile aynı anlama sahiptir. Halklar arsında aynı anlama gelecek şekilde kullanılan bu atasözlerinin ortak noktası iletişimde dinlemenin, konuşmaktan çok daha önemli olduğunu vurgulamak için farklı şekillerde ifade edildiği görülmektedir. Sağlıklı bir iletişimde muhatabını dikkatli dinlemenin önemi belirtilmektedir. Türkçenin 21 şivesinde ortak olarak kullanılmaktadır. Türkçenin farklı şivelerinde aynı anlama gelecek şekilde ortak kullanıma sahiptir. Söz dizimi benzerdir. Çocukların eğitiminde ve halk arasında öğüt verirken sıkça kullanılmaktadır.

Tablo 11. "Tatlı Söz Yılanı Deliğinden Çıkarır" Atasözünün Kullanım Şekli

Şiveler	Atasözleri
Afgan Türkçesi	Cıluu süylösö cılan iyinden çıgat.
Ahıska Türkçesi	Tatli dil yilani deşiğinden çıharur.

Altınordu Türkçesi	Caksi til cilandi inden cıgarır, caman til kişini dinden cıgarır.
Azerice (Güney)	Hoş dilinen adam ilanu luvadan çeker işige.
Balkan Türkçesi	İyi laf yılanı deliğinden çıkarır.
Başkurt Türkçesi	Tatlı dil yılanı önenen sıgarır. / Yahşi söz taş ireter.
Batı Trakya Türkçesi	Güzler yüz, tatlı söz yılanı kovuğundan çıkarır.
Bulgar Türkçesi	Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.
Deliorman Türkçesi	Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.
Dobruca Türkçesi	Tatlı til cılanı ininden şıgarır.
Gagauz Türkçesi	Tatlı dil yılanı/ilanu delikten çıkarır.
Hakas Türkçesi	Tadlıg sös çılanı ininden sıgarar.
Karay Kırımçak Türkçesi	Tatlı dil yılanı yuvadan çıkarır, yalan dil insanı imandan
Kaşkay Türkçesi	Şirin til ilanu deliğinden yazıya çeker.
Kazak Türkçesi	Şirin dil yılanı yuvasından çıkardar.
Kıbrıs Türkçesi	Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.
Kırgız Türkçesi	Tattuu söz cılandı iyninen çıgarat.
Kırım Türkçesi	Tatlı til cılanı ininden, acı til insanı (dinden) çıkarır.
Kumuk Türkçesi	Tatli/yılı söz yılanı inen sıgarar.
Oğuz Türkçesi	Yahşi söz ile yılan inden çıkar.
Osmanlı Türkçesi	Tatlı dil yerden yılanı çıkarır. / Ilı sözle yılan inden çıkar.
Özbek Türkçesi	Yahşi gap bilan ilan iniden çıkadi.
Tatar Türkçesi	Tatlı dil, yılanı öninden çıkarır.
Türkmen Türkçesi	Yagşı/süyci söz yılanı hininden çıkarar.
Urumlu Türkçesi	Tatlı dil yılanı yuvadan çıhardıy.
Uygur Türkçesi	Tatlik til yılanni teşikten çıkarıdu.

“Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.” Atasözü gerçek anlamının dışında kullanılmaktadır. Türk halkları arasında aynı anlama gelecek şekilde yaygın olarak kullanılan bir atasözüdür. Söz dizimi yönünden de benzerdir. Türkçenin 27 şivesinde ortak olarak kullanılmaktadır. Bu atasözü, insanlar arasındaki iletişimde dili doğru ve etkili kullanıldığında imkânsız gibi görünen birçok şeyi başarabileceğimiz anlatılmaktadır.

Tartışma

Atasözleri bir milletin tarihi ve kültürel hafızasıdır. Günlük yaşamda toplumun her kesimi tarafından hayatta karşılaştığımız çeşitli durumlarda kullanılmaktadır. Tarihsel süreç

İçinde, yeni nesillerin eğitiminde etkili bir eğitim aracı olarak kullanılmıştır. Bu nedenle günümüzün birkaç kuşak öncesi için yeni nesillerin toplumsallaştırılmasında atasözlerinin içerdiği derin anlamların kavratılması yeterli olabilmekteydi. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağında çocukların ve gençlerin eğitiminde ve toplumsal kuralların benimsetilmesinde kullanılan pek çok araç gereç bulunmasından dolayı kültürel değerlerin ve atasözlerin içerdiği derin anlamlar görmezden gelinmiştir. Yeni nesillere; toplumsal kuralların, örf ve adetlerin yeterince kazandırılmaması toplum tarafından istenmeyen bir çok sosyal problemlerin artmasına neden olmuştur.

Türk halkları, İslami değerler ile şekillenen paha biçilmez bir kültürel zenginliğe sahiptir. Türk halkları arasında kullanılan, insanlar arasındaki iletişimle ilgili pek çok atasözü bulunmaktadır. Bu çalışmada iletişimin önemini anlatan, "Nasıl iletişim kurulmalı?", "İletişimde önemli olan unsurlar nelerdir?" gibi sorulara en güzel cevaplar bu atasözlerinde kısa ve öz olarak ifade edilmiştir.

İletişim ile ilgili atasözlerinde işlenen temaların bir tanesi; kişinin verdiği sözü tutması veya duygu ve düşüncelerini ifade ederken kullandığı kelimelere bakılarak yapılan kişilik analizidir. Türk halkları tarafından bu iki konu üzerinde önemle durulmuştur. Bu konunun önemi Türk halklarının yaşayışında önemli bir yeri olan "at", "öküz" gibi çeşitli hayvanların "iyi" oluşunun nasıl anlaşılması gerektiği ifade edilerek "iyi insan"da bulunması gereken özellikler karşılaştırılarak verilmeye çalışılmıştır. Toplum bu düşüncesini "atın iyisi dizinden, yığidin iyisi sözünden belli olur" veya "İnsan sözünden, öküz boynuzundan tutulur" diyerek kısa, öz ve herkes tarafından anlaşılabilir şekilde dile getirmişlerdir. Bu atasözleri Türk Halklarının birçokları tarafından ortak olarak kullanılan kültürel değerlerdir.

Atasözlerindeki iletişim ile ilgili üzerinde durulan bir diğer konu "güzel sözler söylemenin ve toplum tarafından hoş karşılanmayan; argo, küfür ve hakaret içeren sözlerden kaçınmanın önemi üzerinde durulmuştur. Bu duygu ve düşüncelerini "Kötü söz sahibine aittir." ve "İstediyini söyleyen istemediyini işitir" şeklinde ifade edilmiştir. Bunun yanında insanlar arası iletişimde güzel söz söyleme davranışı da övülmüştür. Bunu ifade etmek içinde "İyi söz can azığı, kötü söz baş kazığı" veya "Tatlı dil yılanın deliğinden çıkarır" diyerek toplum içinde iletişim kurarken kullanacağımız sözleri dikkatli seçmemiz gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca iletişimin önemli bir unsuru olan dinlemenin önemi üzerinde durulmuştur. İletişim sırasında muhatabının ne söylediğini dinlemenin, konuşmaktan daha önemli olduğu belirtilmiştir. Bu düşünce ürünleri de "Önce düşün, sonra söyle, "İki dinle bir söyle" veya "Az söyle çok dinle" şeklinde ifade edilmiştir.

İletişim sırasında ifade edeceğimiz duygu ve düşünceleri önce zihnimize değerlendirmemiz, konuya, kişiye, yere ve zamana göre uygun ise öyle kullanmamız gerektiği birçok atasözünde ortaya konmuştur. Düşünmeden, zihnimize değerlendirmeden kullandığımız sözlerin geri alınamayacağı, pişmanlık duymamıza sebep olacağı farklı atasözlerinde dile getirilmiştir. Türk halkları arasındaki bu konudaki düşünce ürünleri “Önce düşün, sonra konuş”, “Söylenen söz, atılan ok” ve “Söz gümüşse, sükût altındır” şeklinde dile getirilmiştir.

Türk halkları arasında iletişim ve iletişimin önemi konusundaki atasözlerinin Türkçenin birçok şivesinde benzer söz dizimi ile oluşturuldukları ve hepsinin içerdiği anlamların ortak olduğu görülmektedir. Elbette Türkçenin bütün şivelerinde bu tür ortak atasözlerinin bulunması kadar bulunmaması da doğaldır. Nedeni; Türk halklarının yaşadığı coğrafya oldukça geniştir. Uzun bir tarihi süreç içinde önceden kullanılan atasözlerinin ilişki kurdukları yeni toplumlar ve yeni çevrenin etkisiyle yok olacağı veya yeni atasözleri ve kültürel değerler üretebileceği bir gerçektir. Dil canlı bir varlık olduğu için sürekli etkileşim içindedir. Dilin ve iletişimin bir ürünü olan atasözlerinin de zaman içinde farklılaşması doğaldır. Bu çalışma göstermektedir ki, uzun bir tarihi geçmişe ve geniş bir coğrafyada yaşayan Türk halkları büyük oranda kültürel değerlerini korumuş olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Türk halklarının kültürel değerlerini oluşturan atasözlerinde iletişim konusu önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada;

- İletişim konusunda ele alınan atasözlerinin Türkçenin farklı şivelerinin konuşulduğu halkların birçoğunda var olduğu ve kullanıldığı,
- Türk halkları arasında kullanılan atasözlerinin söz diziminde ve kullanılan kelimelerde ufak tefek farklılıklar olsa da içerdikleri anlamın aynı olduğu,
- Türk halkları arasında kullanılan atasözlerinde; insanlar arasındaki iletişime çok önem verildiği,
- Atasözlerinin, insanların iletişim kurarken nasıl davranmaları ve nelere dikkat etmeleri gerektiğini kısa ve öz olarak dile getirdiği,
- Atasözlerinin ifade ettiği düşünce bazen öğüt bazen de uyarı şeklinde ifade edildiği,

- İlk ve ortaokul Sosyal Bilgiler ve Türkçe derslerinin öğrenim programlarında atasözlerine ve diğer kültürel öğelere yer verildiği, ancak; yeterli düzeyde olmadığı,
- Atasözlerinin Türkçenin birçok şivelerinde kullanılması, Türk halklarının ortak kültürel değerlerini tarih içinde birlikte oluşturduğunu ve sahip olunan bu ortak kültürel değerlerin geliştirilmesi hususunda ortak çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Türk halklarının var olan ortak kültürel değerlerini ortaya çıkaracak, Türk halkları arasındaki duygudaşlığı güçlendirecek, yerel ve bölgesel çapta araştırmalar yapılabilir. Türk halkları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulabilir.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*: İnkılâp Yayınları, Cilt II, 7.Baskı, İstanbul.
- Avcı, Y. Y. (2014). Türk atasözlerinde çocuğa bakış. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 203-226.
- Bekiroğlu, O. (2014). Türkçe atasözlerinde iletişim olgusunun izleri ve sosyo kültürel çıkarımları. *Milli Folklor*, 26(103), 80-97.
- Çençen, N. ve Berk, N. A. (2014). İlköğretim 6. Ve 7. sınıf sosyal bilgiler programında Türk halk kültürü öğelerinin yeri ve önemi. *E-Kafkas Araştırma Dergisi*, 1(3), 13-25.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Çetin, T. ve Gürgil, F. (2013). İlköğretim öğrencilerinin halk kültürü dersi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Journal of World of Turks*, 5(2), 73-86.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk dünyası ortak atasözleri sözlüğü*. Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Gürel, E. ve Tat, M. (2012). Bir iletişim edimi olarak dinleme ve Türkçede bulunan dinleme temalı atasözleri ve deyimler üzerine bir içerik analizi. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(23), 276-297.
- Mindivanlı, E. ,Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 86-94.
- Ünal, F. (2012). 2005 Sosyal bilgiler öğretim programı öğrenme alanlarıyla ilgili atasözleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 319-339.
- Ünal, F. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 611-643.
- Yalçın, S. K. ve Şengül, M. (2007). Dilin iletişimdeki rolü ve işlevleri. *Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 749-769.
- Yaşar, F. Ö. (2007). Bilgi toplumu bağlamında Türk atasözlerinde “eğitim” ve “bilgi” kavramları üzerine düşünceler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19), 146-158.
- TDK.http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.550532991da9b7.28073047 Erişim tarihi: 15.03.2015.